

Začetnica modne kritike u Hrvatskoj – Magda Weltrusky

KATARINA NINA SIMONČIĆ

Izvorni znanstveni rad
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET
PRILAZ BARUNA FILIPOVIĆA 28A
10000 ZAGREB, HRVATSKA
nina.simoncic@tlf.unizg.hr
<https://www.doi.org/10.17234/9789533791654.14>

Magda Weltrusky, diplomirana povjesničarka umjetnosti, 1959. godine zapošljava se kao novinarka u zagrebačkome modnom časopisu Svijet. Njegovom urednicom postaje 1964. godine i promiče taj modni magazin u predvodnika avangardnih tendencija. Uz praćenje modnih zbivanja, analizirala je i „čistu“ likovnu umjetnost. Svojim kritičkim te istraživačkim pristupom pridonijela je ponajprije postavljanju temelja modne kritike i razumijevanju ondašnjih suvremenih modnih praksi u Hrvatskoj. U radu se povijesno-deduktivnom metodom donose podatci o djelovanju Magde Weltrusky od 1959. do 1970. godine. Na temelju analize modnih priloga i članaka, upućuje se na njezin doprinos u uspostavljanju modnog vokabulara, modne kritike i istraživačkog novinarstva usredotočenog na hrvatsku konfekcijsku i tekstilnu industriju.

Ključne riječi: Magda Weltrusky, modna kritika, modni vokabular, šezdesete, Svijet, Hrvatska

UVOD

Magda Weltrusky (1930.-2009.) postavila je temelje modne kritike u Hrvatskoj 60-ih godina prošlog stoljeća. Tada se Hrvatska, jedna od Republika Jugoslavije, našla u specifičnoj situaciji. Imala je socijalističko uređenje, ali bila je izložena jakim zapadnim potrošačkim utjecajima i navikama, kako ističe Igor Duda.¹ Žene se poticalo da se u izgradnji socijalističkog društva odijevanjem izjednače s muškarcima, pa je modni tisak 50-ih godina promovirao jednostavnu, udobnu, praktičnu i funkcionalnu odjeću. Modni individualizam nije bio prihvaćen jer nije pridonosio socijalističkom napretku i općem dobru.² No sve snažniji zamah domaće tekstilne industrije i potreba za njezinim međunarodnim predstavljanjem rezultirali su artikulacijom analognih zapadnih obrazaca modnog izvještavanja i kritike. U tome je prednjačio modni tisak *Svijet*

(1952.), namijenjen ponajprije ženskoj publici. Bila je to ujedno prva tiskovina te vrste u ondašnjoj poslijeratnoj Jugoslaviji te predvodnica avangardnih tendencija.³ Izlazio je dva puta na mjesec te, uz smjernice iz Pariza, Londona i Italije, donosio kratke osvrtne vezane za europske kreatore, modne revije, ali i sovjetsku modu. Glavna urednica magazina *Svijet: moda, kozmetika, kazalište, film, roman* od 1952. do 1963. godine bila je Smilja Dončević. Godine 1963. časopis pod nazivom *Svijet jugoslavenska ženska revija* uređuje Mira Gumhalter.⁴ Redakcija *Svijeta* nekoliko je puta mijenjala adresu svojeg središta. Najprije je bila smještena na zagrebačkoj adresi, u Masarykovej 28, 1962. godine preselila se u Frankopansku 12-I, a 1968. godine na Trg bratstva i jedinstva 6, danas Trg Petra Preradovića ili Cvjetni trg.

Magda Weltrusky, diplomirana povjesničarka umjetnosti, 1959. godine postala je dio novinarskog

tima *Svijeta*, a 1964. godine modna urednica. Njezin opus posvećen modnoj kritici vrlo je opsežan, pa ćemo se u pregledu njezinih modnih recenzija i istraživanja u časopisu *Svijet* usredotočiti na razdoblje od 1959. do 1970. godine, kada pridonosi stvaranju čvrstih temelja hrvatske modne kritike. Zbog uvriježene prakse nepotpisanog autorstva same je začetke otežano pratiti, što će se promijeniti 1964. godine. Uz Magdu Weltrusky, o modi povremeno izvještavaju Neda Vrbanić,⁵ Frane Barbieri,⁶ M. Srđić⁷ i Felika Lederer,⁸ a osvrte na modne revije u svijetu donosi Jozica di Nola. Od 1966. godine povećava se broj modnih novinara *Svijeta*. Uz modne revije, bilježimo priloge sociološko-odjevnih domaćih istraživanja. Uz spomenute novinare, modna zbivanja prate Pero Zlatar, Ivo Lajtman, Melita Singer, Reza Zelmanović, Zdenko Hirschler, Čedo Komljenović, Mira Gumhalter i Višnja Ogrizović. No prije nego što se posvetimo modnoj kritici Magde Weltrusky, potrebno je naznačiti povijesni tijek ustroja modnog vokabulara i njegova razvoja.

USPOSTAVLJANJE MODNOG VOKABULARA I MODNE KRITIKE

Peter McNeil i Sanda Miller navode da se vjerodostojna modna kritika ne smije temeljiti samo na mišljenju recenzenta, nego da se ona sastoji od triju temeljnih faza: opisa ili deskripcije, tumačenja ili interpretacije te ocjenjivanja ili evaluacije (sl. 1).⁹ Ključna kategorija faze opisivanja jest ukus (engl. *taste*, franc. *goût*), ističu McNeil i Miller. Naime, ta estetska sastavnica osobito je cijenjena u prosvjetiteljstvu,¹⁰ kada postaje okosnica živih umjetničko-društvenih rasprava.¹¹ O uzajamnosti umjetnosti i ukusa, analizirajući djela izložena na Pariškom salonu, za godišnji almanah *Književna, filozofska i kritička korespondencija* (1753.) izvještava njemački novinar Friedrich Melchior, barun von Grimm. Umjetničkom kritikom pridružuje mu se i francuski filozof Denis Diderot, uspostavljajući

metodološki i estetski vokabular zasnovan na analizi četiriju likovnih odrednica: kompozicije, linije, boje i ekspresije.¹² Upravo će se na njima temeljiti modna kritika 20. stoljeća. Naime, već krajem 18., a osobito tijekom 19. stoljeća, termin „ukus“ smatrao se vrlo primjerenim izrazom i u većini modnih časopisa.¹³ Diderotov pionirski kritički pristup poboljšao je francuski pjesnik Charles Baudelaire, koji u eseju *Slikar modernog života* (1863.), za pariški časopis *Le Figaro*, upotrebljava izraz „šarm“, tako čest u njegovoj poeziji, kao opisnu odrednicu mode. „Sve mode su šarmantne“, navodi Baudelaire.¹⁴ Esej se zbog toga u povijesnim presjecima modne kritike smatra prvim doprinosom kritičko-modnog vokabulara te ujedno novim literarnim načinom opisivanja odjevnih izraza, iz kojeg je izostavljen potrošački aspekt, a istaknuta pjesnička tj. poetska interpretacija.¹⁵ Sredinom 19. stoljeća ustrojene su modne kuće, reportaže u pariškim i engleskim modnim časopisima deskriptivna su karaktera, a naglasak je na tehnološkim inovacijama. Vrednovanje odjevnih kompozicija i kolekcija terminološki se određuje sljedećim izrazima: „briljantna“, „šarmantna“, „graciozna“, „elegantna“, „glamurozna“, „jedinstvena“, „luk-suzna“ i „dobar ukus“ (franc. *de bon ton*). Oni će se zadržati sve do 40-ih godina prošlog stoljeća i biti osobito prisutni u opisima pariških modnih arbitara: Wortha, Lanvina, Patoua, Lelonga. Dolaskom inovativnog Cristobala Balenciage i subverzivne Else Schiaparelli modno evaluacijski vokabular proširuje se izrazima „mladolikost“ i „duboka originalnost“.¹⁶ Snažan zaokret u modnom izvještavanju, koji je ujedinio tekstualne opise i slikovne impresije, prožet dozom ironije u nasljeđe modnoj kritici ostavila je Diana Vreeland (1903. – 1989.).¹⁷ Pišući za *Harpers Bazaar*, implementira „slikovni tekst“ kao važan medij slojevitih poruka, a naslovom *Zašto ne bi...?* ironičnim pobudama nastoji zaintrigirati čitateljice za modu i usput predložiti modnu kritiku.¹⁸ Koncept temeljen na oživljavanju čitateljeve mašte bio je analogan nadrealističkim načelima, obuhvaćajući i kritičke modne osvrte na kolekcije. No ironija kao oblik metajezika radi isticanja kritike postat će ključna osobina profesionalnih modnih kritičara druge polovice 20. stoljeća, uz neizostavno primjereno obrazovanje, stručno usavršavanje, upućenost u estetske, društvene, kulturne, gospodarske i povijesne složenosti mode te uključenost u suvremene tijekove.¹⁹ Upravo te odlike krasile su 60-ih godina začetnicu modne kritike u Hrvatskoj, Magdu Weltrusky. Naime, u prvoj polovici 20. stoljeća modna hrvatska reportaža još nije ustrojena. Modni tisak prevodi osvrte i smjernice modnih trendova iz vodećih časopisa modnih metropola, a domaće informacije svedene su na kratku bilješku o „predivnoj odjeći“ određene javne osobe. No vrlo

Sl. 1.
Anegdota – modni savjet. *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 12 (1964.), 23.

razvijeno literarno kritičko stajalište prema modi kao društvenom fenomenu prisutno je među hrvatskim autorima, zagovornicama zaštite tradicijskoga odjevnog identiteta te „autohtonoga“ odjevnog izraza, protkanog elementima etnobaštine. U časopisu *Svijet: moda, kozmetika, kazalište, film, roman* od 1959. godine tekstualni modni prilozi vrlo su kratki, svedeni na osnovno informiranje te popraćeni povećim brojem modnih fotografija. Početkom 60-ih godina modni vokabular *Svijeta* obuhvaća izraze „jednostavno“, „elegantno“, „praktično“, „klasično“, „šarmanтно“, „decentno“, a 1966. godine proširio se i na „moderno“, „novo“, „svjež“, „nezamjenjivo“. Modni produkti definiraju se kao „modeli“, „varijacije“, „linije“, „kolekcije“ i „ansambli“.²⁰ Prve sustavne modno-analitičke doprinose u Hrvatskoj ostvaruju školovani povjesničari umjetnosti. Uz Magdu Weltrusky, potrebno je istaknuti doprinose povjesničarke umjetnosti Vere Horvat Pintarić. Za časopis *Telegram* izvještava i o modnim izložbama, upozoravajući na produkcijske i prezentacijske srodnosti umjetnosti i mode. Tako recenzirajući izložbu *Moda, stile e costume*, održanu u Torinu 1961. godine, modno odjevne artefakte naziva „složenim modnim dokumentima“, odrazima „zanimljivih socioloških i estetskih profila pojedinih epoha“.²¹ I dok se Vera Horvat Pintarić u modno-odjevnim analizama ponajprije posvetila avangardnim izrazima,²² hrvatska modna kreatorica Žuži Jelinek (1920. – 2016.) napisala je prvu modnu knjigu *Tajna dobro odjevene žene: pravila privlačnosti i dobrog ukusa* (1961.). Povijesnim pregledom modnih razdoblja definira značenje „dobrog ukusa“ i ističe ga kao ključnog u poimanju suvremenih trendova. Zaključuje i da je obrazovanje u području modne estetike nužno svim budućim kreatorima i onima koji izvještavaju o modi.²³

Republika Hrvatska u sastavu Jugoslavije već tijekom 50-ih godina bilježi nagli razvoj tekstilne industrije,²⁴ usredotočen ponajprije na gospodarski napredak, a manje na zadovoljavanje estetskih načela. Zbog toga se početkom 60-ih pojavljuju prvi veći problemi. Na problem „ukusa“ 1961. godine, na simpoziju *Savjetovanju o odijevanju* u Beogradu, upozorava Tomislav Pavišić, predstavnik Trgovinske komore Hrvatske.²⁵ Među ostalim upućuje na izostanak „novih načina“ prezentacija, ali i selekcije modne produkcije²⁶ jer je svrha predstavljanja na međunarodnim sajmovima (Beograd, Ljubljana, Zagreb, u rujnu *jesenski* i travnju *proljetni*) evaluacija produkcije i izgrađivanja ukusa potrošača.²⁷ Na sajmovima se u tu namjenu održavaju modne revije, uvode se nagrade „Zlatna košuta“ (1960.) u Beogradu²⁸ te „Svjetlana“ (1964.) u Zagrebu,²⁹ zatim se priređuju predavanja o suvremenim kretanjima u dizajnu³⁰ te o ulozi modnog tiska u promociji domaćeg „zapostavljenog“ tržišta nauštrb glorifikacije stranih trendova.³¹ Magda Weltrusky posjećivala je domaće

i strane sajmove te modne revije, čitateljima pružala literarno slikovite osvrtne na najnovije modne događaje, a svojim je argumentiranim kriterijima postala ključan medijski akter afirmacije kvalitetnih načela izvještavanja i modnog oblikovanja. Upućivala je na njegove tehnološko-izvedbene i odjevno-likovne odlike, promatrajući odnose odjevnog i tekstilnog dizajna, upozoravala na važnost primjerenosti odjevne kompozicije funkciji i svrsi modela, ali i sezoni. U sljedećim poglavljima, usredotočujući se na njezin doprinos kao predvodnice hrvatske modne kritike u redakciji *Svijet*, posvetit ćemo se fazi njezina kritičkog i analitičkog izvještavanja te fazi modnog obrazovanja čitateljica i promociji mladih modnih kreatora.

POČETCI MODNIH IZVJEŠTAVANJA MAGDE WELTRUSKY

Pedesetih godina dvadesetog stoljeća domaći su modni arbitri krojački saloni koji šivaju prema mjeri. Odjeća se još prekraja, a konfekcijski kupljen asortiman u kućnoj se radinosti prilagođava nositelju. *Svijet*, pod uredništvom Smilje Dončević te posebice zahvaljujući likovnoj obradi Aleksandra (Saše) Smeca, predvodnik je novoga modnog izvještavanja prema uzoru na pariški *Vogue* i američki *Harper's Bazaar*. Anonimni modni osvrti sa sajmova počinju opisom kolekcije, navodeći broj modela, tip odjeće (suknja, haljina, bluza, kostimi, kaputi „lagano“, „toplo“, ...), sezoni i namjenu za koju su oblikovani („za ljeto“, „za zimu“, „za more“, „za mlade“, „za najmlađe“, „većernja“, „sportska“, „poslovna“, „za kišu“). Obuhvaćaju i naziv sirovine, vrstu materijala („pletivo“, „tkanina“), značajku materijala („vuneno“, „svileno“), karakter boje („šareni uzorci“), krojne specifičnosti („plisiranje“, „impregnacija“, „ogrtac velikog ovratnika“), a sveukupnu valorizaciju određuju izrazi „ukusno i praktično“, „šik“, „moderno“, „lijepo“, „novo“, „najmaštovitije“, „ženstveno“, „elegantno“, „jednostavno“, „cijenom pristupačno“.³² Od 1960. godine *Svijet* počinje uz modne fotografije navoditi nazive modnih časopisa iz kojih preuzima slikovne materijale, ali i imena modnih kreatora prikazanih modela. Magda Weltrusky u uvodniku *Svijeta* prvi se put spominje u jedanaestom broju 1961. godine. Tako se navodi da je „M. Weltrusky“ zadužena za „likovnu obradu“ magazina, nakon Saše Smeca, i na toj će funkciji u impresumu ostati sve do 1962. godine (četvrti broj). U tom razdoblju promijenio se izgled naslovnice, a likovna obrada priloga donekle je zadržala prepoznatljiv rukopis Saše Smeca. Ipak, uređenje je malo suzdržanije, svedeno na igru dviju kontrastnih boja, a povijesno-umjetnički senzibilitet Magde Weltrusky očituje se u broju dvanaest i smještaju modela splitske dizajnerice Marice Krivić između stiliziranih dorskih stupova. Modeli domaćih dizajnerica još se ne recenziraju, nego se, nalik

na svjetske modne časopise, predočavaju slikom, tj. fotografijom, uz izdvojene riječi poput „jednostavno, elegantno i novo“,³³ a čitateljice se naslovom *Odaberite* potiče na izbor predloženih modela.³⁴ Od petog broja *Svijeta* iz 1962. godine, u impresumu navodi se samo glavna urednica Smilja Dončević. Edicija se dimenzijama povećala, promijenila izgled naslovnice i paletu unutrašnjih ukrasnih boja te se sadržajno proširila na upute za domaćinstvo, savjete za žene, recepte i novele. U esejističkom zanosu novog usmjerenja revije *Svijet*, Magda Weltrusky uz potpis „M. W.“ objavljuje prilog *Za tri sata polazi moj vlak*, s uputama kako spremiti putnu torbu multifunkcionalnog i praktičnoga odjevnog asortimana.³⁵ U sljedećem broju pod punim imenom i prezimenom donosi uvid u tradiciju izrade paške čipke, piše seriju natuknica iz povijesti mode (*Mala historija mode*), a u sedamnaestom broju *Svijeta* 1963. godine prvi put potpisuje recenziju revije talijanske visoke mode predstavljene u Dubrovniku.³⁶ Opis počinje definicijom visoke mode, u čiji kontekst stavlja specifičnosti talijanskoga modnog izraza, zatim brojčano definira modele, tumači krojne specifičnosti talijanskih modnih kuća Sarli, Balestra, Tite Rossi i Litricio te vrednuje njihov potencijal konzumacije na domaćem tržištu. No, usporedo s modnim osvrtima, Magda Weltrusky od 1963. godine bavi se i antimodnim fenomenima. Istražuje ulogu radnih kuta,³⁷ razmatra umjetnost oslikavanja tekstila,³⁸ piše likovno-umjetničke recenzije izložbi te vodi razgovore s predstavnicima javnog života, uključujući likovne, glazbene, plesne, kazališne i filmske umjetnike, voditelje, sportaše i manekenke.³⁹

FAZA KRITIČKOG IZVJEŠTAVANJA MAGDE WELTRUSKY

Faza modno-kritičkog izvještavanja Magde Weltrusky, u kojoj prosuđuje nedostatke domaće odjevne produkcije, počinje pod glavnom urednicom Mirom Gumhalter, preciznije od petnaestog broja *Svijeta* iz 1963. godine. Recenzije joj počinju odjevno-formalnom analizom kolekcija iz kojih je jasna njezina povijesno-umjetnička podloga. Daljnjom analizom tehnoloških i produkcijskih značajki odjevnog asortimana Magda Weltrusky pokazuje dobro poznavanje razlika modnog i umjetničkog izraza, zbog čega su njezine recenzije posebice vrijedne pri valorizaciji modne produkcije. Kao nedostatak ističe problem nepoznavanja pojma „stilizacije cjelokupnog izgleda“, upozorava na nesklad odjevnog i tekstilnog dizajna te modnih dodataka. No, vrlo kritično stajalište nije prisutno samo u razradi, nego ga naznačuje i naslovima, poput *Uz proljetni međunarodni zagrebački velesajam: Iznenadjenja – ovakva i onakva*⁴⁰ ili *I tkanine i ukusi u znaku – sintetike*.⁴¹ Osobito napominje da domaći proizvođači konfekcijskih linija zanemaruju

suvremene trendove i potrebe potrošača, zatim ističe neuvažavanje predstavljanja po sezonama, problem dosljednog kopiranja modnih pariških i talijanskih trendova, koji ne odgovaraju potrebama „naše sredine“, a uz to smanjuju mogućnost razvijanja vlastita modnog rukopisa. Upozorava na prevelik broj nagrada bez jasno naznačenih kriterija selekcije i stručne komisije.⁴² S dozom ironije posebice se osvrće na probleme predstavljanja asortimana na međunarodnim sajmovima: „...i ove je godine pistom prodefiliralo mnoštvo konfekcijskih modela bilo je stvarno divnih ostvarenja ali i takvih koji su bili bez kvalitete i ljepote. Ovdje se osjeća potreba strože selekcije i potreba za solidnijim i stručnim rukovodiocem revije, koji zna da je nedopustivo na pistu dovesti manekenku u večernjoj haljini (uostalom sumnjive ljepote) s već potpuno dotrajanim „balerinkama“ na nogama ili dopustiti da svi muški manekeni odreda demonstriraju modele u vlastitim starim, ponekad i iznošenim cipelama. Da nije bilo takvih sitnica koje ruše ozbiljnost jedne takve priredbe, mnogo manje bi se osjećao uspješan start mađarskih, njemačkih i čeških manekena. Jer njihovi modeli nisu bili ništa kvalitetniji od naših, ali su bili popraćeni svim onim odjevnim dodacima koje kompletiraju jedan model, uzdižući ga na razini kreacije.“⁴³ Svojim recenzijama i argumentiranim kritikama ističe nužnost profesionalnijeg pristupa predstavljanju asortimana te njihove kvalitetnije selekcije radi međunarodne prepoznatljivosti. No razlog za navedene nedostatke, posebice izostanak „elegancije“ i „šarma“ modnih linija, pronalazi u izostanku znanja iz područja modnog dizajna i marketinga.

Kako bi se pridonijelo implementiranju načela funkcionalnosti, ekonomičnosti u proizvodnji i „osvještavanju proizvođača o važnosti estetskih normi“, 1964. godine Magda Weltrusky, koja je imeno-

Sl. 2.
Modna urednica *Svijeta* Magda Weltrusky predaje „Svjetlanu“ direktoru „Nade Dimić“ Mirku Živkoviću, 1964.

vana modnom urednicom *Svijeta*, s glavnom urednicom Mirom Gumhalter pokreće modnu nagradu „Svjetlana“ (sl. 2). Nagradu je dodjeljivala stručna komisija za vrijeme *Zagrebačkog velesajma*,⁴⁴ a prve se godine birao najbolji konfekcijski model za poslovnu ženu. Model je trebao imati „jednostavan i originalan kroj, biti elegantan, praktičan i sposoban da uz izvjesne manje izmjene ili uz dodatak nekih detalja – posluži u više različitim prilikama. Obavezno izrađen solidno i korektno od domaće tkanine i namijenjen domaćem tržištu“.⁴⁵ Pri tome je redakcija, uz vlastite zahtjeve, kriterije temeljila i na smjernicama čitateljica koje su potraživale moderne multifunkcionalne odjevne predmete. Modnu nagradu „Svjetlana“ prve godine primio je model Nade Dimić, za „ozbiljnu eleganciju koja počiva na ukusnom i umjerenom detalju (satenski prošiveni ovratnici i dugmeta, svijetli prošivi na tamnoj pozadini) i zaista ovu malu kolekciju estetski, stilski i praktični izdvaja iz grupe ostalih modela revije“, kako je u pismenom obrazloženju argumentirala Magda Weltrusky (sl. 3).⁴⁶

Sl. 3.
Nagrađeni model
„Nade Dimić“,
poslijepodneva
haljina od
tamnoplavoga
vunenog prediva s
ukrasom od satena,
1964.

NOVE MODNE RUBRIKE, ISTRAŽIVAČKO MODNO NOVINARSTVO TE UTVRĐIVANJE PROBLEMA

Od 1967. godine u inozemstvo se može putovati bez vize. Iako pod komunističkim zastorom, ozračje je bilo liberalnije prema zapadnim utjecajima. Trst i „Ponte Rosso“ postaju simbol zapadnoga modnog tržišta,⁴⁷ na kojem je dostupan do tada nedostižan asortiman (traperice Rifle, Rile, Levis, Strauss, dolčevite, šušakvci i najlonke), a koji se u Hrvatskoj, kako navodi modni tisak *Svijet*, kupuje „ispod ruku“.⁴⁸ U skladu s novim ozračjem koje mu je prethodilo, od 1966. godine zamjećujemo i konceptualne promjene priloga i vizualnog identiteta *Svijeta*. Naslovnica ima novi grafički i fotografski pečat, povećava se broj modnih priloga i uputa (*Krojite sami, Učinite sami...*, *Svaki model može biti vaš* s jasnim uputama za izradu). Magda Weltrusky uvodi rubrike *Moda, vi i mi* te *Vaše kreacije*. Prvom temom nastoji savjetima stilski i modno educirati čitateljice, a drugom temom želi valorizirati još neafirmiranu profesiju modnog dizajnera. U seriji članaka *Moda na našim ulicama* posvećenih modnom identitetu gradova (Dubrovnik, Smederevo, Tuzla, Samobor, Delnice, Ljubljana...) bavi se istraživačkim novinarstvom dajući prednost u odijevanju domaćim trendovima, preispitujući ponudu domaćeg tržišta te puteve asimilacije i konzumacije modnih noviteta. Posvećuje se i predstavljanju uspješnih modnih dizajnera s prostora bivše Jugoslavije (Ingrid Begović, Boža Košak, o kojoj izvještava pariški *Elle* i londonski *Vogue* koji djeluje u Rimu). Magda Weltrusky još jasnije određuje estetske probleme neukusa širega domaćeg asortimana (odjeća, rublje, obuća, tekstil) koji proizlazi iz nestručnosti i neobrazovanosti – i proizvođača i potrošača. U recenziji predstavljenoga odjevnog asortimana na *Zagrebačkome međunarodnom velesajmu* 1966. godine znakovito zaključuje: „...veliki paviljon prehrambenih proizvoda za široku potrošnju potvrđuje nešto što je već davno prije poznato: da je, naime, Jugoslaven više gurman nego dandy... Uspoređujući Prehrambenu i Tekstilnu industriju, stiče se dojam da su Jugoslaveni pristaše poslovice kako odijelo ne čini čovjeka.“⁴⁹

Sljedeće, 1967. godine, izvještavajući s *Proletnog velesajma*, pod naslovom *Tko je kriv, pitanje je sad oštru kritiku završava pozitivnim osvrtom na četverodnevnu modnu reviju predstavnika Odjevnog zanatstva grada Zagreba kao svijetlu točku ponovnog uspostavljanja Zagreba kao modnog središta*: „...predstavljeni su fini, elegantni i jednostavni modeli kroz koje se osjećao dah modernog, profiltriranog kroz jedno klasično gledanje na modu. (...) Nemoguće je govoriti o pojedinim kreacijama, jer bi se moralo spomenuti svako pojedinu ali se može govoriti o jednom općenitom

tonu i rafiniranosti, koja je ovdje vladala suvereno nenametljivo. Kreacije Terke Tončić, Žuži Jelinek, Tilde Stepinski, Josipa Salme ili Gizele Šiljak, grubo su bile narušene samo nekoliko puta. Da budemo precizni: svaki put kada se na pisti pojavila kreacija Rikarda Gumzeja! Ta agresivna ekscentričnost svrha je sama sebi i kao takva neprihvatljiva i ružna. Vrtoglavi dekoltei posvađani s mjerom i dobrim ukusom – na leđima koja nisu dovoljno lijepa da bi bila tako rastrošno prikazivana!...⁵⁰

Uzastopan vrlo kritički presjek modne produkcije potaknuo je Magdu Weltrusky 1967. godine na opsežno istraživanje pod naslovom *Postoji li Jugoslavenska moda?*. Ono je obuhvatilo mišljenje modnih kreatora, zatim potrošača (Zagreb i Varaždin) te na kraju proizvođača, tj. predstavnika tekstilne i odjevne industrije. Svrha je bila sustavnom analizom prepoznati temeljne probleme hrvatske modne produkcije te nastojati uspostaviti međukomunikacijsku platformu s preciznim mjerama za njihovo rješavanje.⁵¹ Hrvatske modne kreatore zastupale su Tilda Stepinski (krojačica), Žuži Jelinek (krojačica), Jasna Novak (kostimografinja), Vjera Ivanković (kostimografinja), Vesna Emer (kreatorica „Standard konfekcije“), Regina Juriša (kreatorica „Nade Dimić“) te slovenska kreatorica za Angoru Marta Hrovatin. Kada je riječ o afirmaciji „domaćega“ modnog rukopisa na stranom tržištu, složile su se da ona trenutačno ne postoji, a da bi se razvila, trebalo bi posegnuti za tradicijskom kulturom tako da, primjerice, polazišta tekstilnih uzoraka budu linije, boje, a ne motivi. Regina Juriša upozorila je da su za afirmaciju „jugoslavenske“ mode odgovorni domaći mediji, koji bi trebali izvještavati i promovirati domaće dizajnere, a Tilda Stepinski istaknula je kako bi ih trebalo više uključivati i u proces domaće odjevne i tekstilne industrije. Žuži Jelinek, u vezi s artikulacijom autohtonog rukopisa, napomenula je da je nužna profesionalizacija domaćih i međunarodnih modnih revija. Kao važan problem u nastajanju i razvoju domaćeg dizajna istaknule su ulogu predstavnika robnih kuća i trgovačkih putnika koji naručuju „standardan“ asortiman, temeljen na prošlim uspješnim sezonama, a proizvođači (industrija) ne žele preuzeti rizičnu ulogu arbitra novih modnih trendova. Prijedlog da se u Hrvatskoj ipak proizvode male „probne“ serije (do njih 300) modnih noviteta nije bio uspješan zbog neisplativosti.⁵² Nadalje, domaća industrija, s obzirom na to da je usredotočena na što bolji inozemni plasman artikala, u proizvodnji veću pozornost posvećuje usavršavanju izrade odjeće za izvoz, nego za domaće tržište.⁵³ Potrošači su pak domaćem asortimanu zamjerali sljedeće: ne poštuju se rokovi ni sezone, nema brojeva, a na tržištu je nekvalitetan (estetski i sirovinski) izbor tkanina. Na modnim revijama i sajmovima može se vidjeti odjeća za izvoz, no u Hrvatskoj ona nije bila dostupna po-

trošačima. Zatim su istaknule da je ponuda muške konfekcije daleko bolja od ženske. Kao dobru praksu poslovanja navele su Varteksove besplatne servise za popravak odjeće prema principu „popravak na licu mjesta“. Zbog poslovanja i otkupljivanja isključivo uspješnih odjevnih predmeta iz prošle sezone, njihova masovna proizvodnja rezultira jednoličnim izgledom potrošača, tj. uniformiranošću, pa se potrošači radije oslanjaju na modne krojače. I potrošači kao važan uzrok problemima ističu neobrazovanost trgovaca koji prema svojem nahodaženju diktiraju tržišni asortiman.⁵⁴ Nadalje, potrošači savjetuju proizvodnju „nedovršenih“ konfekcijskih proizvoda koji bi se u trgovinama mogli „dorađivati prema mjerama potrošača“, zatim povećanje konfekcijskih brojeva i međubrojeva, krojačke servise u prodavaonicama te specijalizirane trgovine gotovih artikala.⁵⁵ Od svih pozvanih predstavnika industrije,⁵⁶ istraživanju Magde Weltrusky odazvali su se samo predstavnici zagrebačke konfekcije Vesna, koji zaključuju da nedostaje analiza tržišta i bolja povezanost potrošača i proizvođača kako bi proizvodna konfekcija uspješno preuzela ulogu kreiranja trendova, a ne proizvodila ono „što je sigurno i isplativo za tržište“. Nakon provedene analize svih sudionika modnog procesa, Magda Weltrusky ironično je u posljednjem naslovu u istraživanju zaključila: *Sve je u redu: konfekcija je loša!*. Priznala je kako je očekivala da će istraživanja poduprijeti proizvođači i trgovačke mreže, koji su glavni izvor estetskih problema produkcije zbog usredotočenosti na proizvodnju „isplativije“ robe te da ne preostaje drugo nego „da i dalje pomažemo razvitak inozemne konfekcije“.⁵⁷

MODNA KRITIKA U SLUŽBI MODNE EDUKACIJE POTROŠAČA, PROIZVOĐAČA I VALORIZACIJE DOMAĆEG RUKOPISA

Nakon kritičkog izvještavanja te opsežnog istraživanja i utvrđivanja problema, krajem 60-ih godina Magda Weltrusky usmjerava se na edukaciju čitateljica te snažniju promociju mladih kreatora amatera, objavljujući njihove crteže u seriji priloga pod nazivom *Predstavljamo naše mlade kreatore amatere*⁵⁸ te pokrećući natječaje za izbor najboljih mladih kreatora, nacionalnih predstavnika na međunarodnim natjecanjima u svijetu (London, Helsinki).⁵⁹ Posebno velik doprinos pruža 1968. godine kada, recenzirajući ljubljanski modni sajam, pod naslovom *Improvizatori nemaju šanse* daje jasne smjernice i kriterije za ocjenjivanje modne produkcije. Evaluacija bi trebala obuhvatiti „poduzetnost“, marketinšku orijentiranost proizvoda na strano tržište, zatim „osjećaj za inovativnost“, poput papirnatah haljina industrije Zelenike iz Zeline, „visoku kvalitetu obrade“, „estetiku“ i „modnu prezentaciju ili reviju“.⁶⁰ Na tim čimbenicima trebao bi ubuduće počivati koncept modnog oblikovanja i njegovog vrednovanja tj. modne kritike.

ZAKLJUČAK

Presjekom istraživanja i modnih recenzija Magde Weltrusky iz 60-ih godina u časopisu *Svijet* istaknuli smo doprinose koji je dala temeljima hrvatske modne kritike. Oblikovala je koncept modne kritike, temeljeći je na metodologiji umjetničke kritike prožete pristupom modnog recenziranja Diane Vreelend obojenog ironijom. Autorica je nekoliko desetaka vrlo opširnih te argumentiranih modno-kritičkih recenzija tijekom 60-ih godina prošlog stoljeća, kada i sustavno istražuje modno tržište radi upućivanja na probleme. Promovirala je načela „dobre“ estetike modne produkcije, afirmirala profesiju modnog dizajnera, predstavljala domaću odjevnu produkciju u svrhu ustoličenja „izvornoga“ modnog rukopisa te savjetima nastojala educirati čitateljice.

Povjesničarka umjetnosti Magda Weltrusky za časopis *Svijet* izvještavala je i o likovnim izložbama, a metodu likovne analize primijenila je na modnim kolekcijama, počevši od formalno odjevnih značajki odnosa odjevnog oplošja, boja i tekstura dopunjujući ih kritičkim osvrtom na estetiku, kvalitetu tkanine, vrsnoću sirovine i složenost tehnike tkanja (pletanja), specifičnosti kroja (ušitci, nabori, vrsta ovratnika, orukavlja, kosi rez...) i načina predstavljanja. Svoja saznanja temeljila je na proučavanju pariških trendova, koje je izučavala u mnogobrojnim stručnim posjetima. Bio je to inovativan način modnog izvještavanja s modnih revija i sajмова, temeljen na komparaciji, kritici i istraživanju, koji je potpuno odstupao od dotadašnjih kratkih modnih osvrtā, s navedenim izlagačima i nepotkrijepljenim pohvalama ženske ili muške kolekcije. U vrijeme kada Magda Weltrusky stvara modni vokabular, Roland Barthes 1967. objavljuje djelo *Système de la mode* (Modni

sustav) upozoravajući da se moda sve više ostvaruje reprezentacijom u narativnom i pisanom obliku. U tim analognim povijesnim okolnostima, Magda Weltrusky pridonosi sve većoj implementaciji slikovnog teksta u medijskom prostoru modnog časopisa. Nažalost, njezin pristup kritičkog izvještavanja početkom 70-ih godina prošlog stoljeća u časopisu *Svijet* neće se nastaviti. Djelomično će ga pretkraj 80-ih u *Večernjem listu* oživjeti Ana Lendvaj te Đurđa Milanović izvještavajući o modi u informativno-političkim tjednicima *Danas*, *Start* i uređujući modni časopis *Svijet* od 1986. godine. Zbog toga je Magda Weltrusky od 1959. do 1970. godine, u kontekstu jugoslavenskoga prostornog okvira, jedinstvena predstavница (ženskoga) modnog novinarstva i modne kritike.

Danas modna kritika u Hrvatskoj na smjernicama Magde Weltrusky više ne postoji. Razlozi su složeni. Političko-društvena transformacija 90-ih godina i posljedice rata utjecale su na gašenje domaćih modnih publikacija. Uz to, izumiranje tekstilne industrije, otežan položaj modnih ateljea te izostanak modnih prezentacijskih platformi selektivnog karaktera podređenog stranim i domaćim dobavljačima pretvaraju preostali modni tisak u promotivni medij novih vrijednosti, u kojem je stručna valorizacija domaće mikro i makro modne proizvodnje od sekundarne važnosti. Izostankom hrvatskih istraživačko-analitičkih modnih časopisa izostala je kritička platforma evaluacije vrlo promjenjivih modnih fenomena i produkcije.⁶¹ Zbog toga ovim povijesnim osvrtom na začetke modne kritike hrvatske predvodnice Magde Weltrusky nastojimo aktualizirati te ponovno uspostaviti modno-kritički koncept suvremenih modnih analiza.

Bilješke

- ¹ IGOR DUDA, *U potrazi za blagostanjem. O povijesti dokolice i potrošačkog društva u Hrvatskoj 1950-ih i 1960-ih*, Zagreb, 2005., 6.
- ² KATARINA NINA SIMONČIĆ, „Modni dizajn i kriza“, *Dizajn i kriza, Design and crisis*, ur. I. Hošić, Sarajevo, 2019., 202–229.
- ³ ELENA CVETKOVA, „In memoriam Magda Weltrusky (1930. – 2009.)“, *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti*, 52, 1 (2009.), 206–207.
- ⁴ Od godine 1991. naziv *Svijet*, ženska revija, a od 1992. godine *Svijet*, ženski tjednik.
- ⁵ NEDA VRBANIĆ, „Ovaj put nije riječ o notama“, *Svijet: moda, kozmetika, kazalište, film, roman*, ur. S. Dončević, 14 (1963.), 32–33.
- ⁶ FRANE BARBIERI, „Moskovski modni Bum“, *Svijet: moda, kozmetika, kazalište, film, roman*, ur. S. Dončević, 14 (1963.), 8–9.
- ⁷ M. SRDIĆ, „Splitski Dior“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 2 (1964.).
- ⁸ FELIKA LEDERED, „Modni vjetrić s Istoka“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 24 (1964.).
- ⁹ PETER MCNEIL, SANDA MILLER, *Fashion Writing and Criticism*, London, 2014., 4.
- ¹⁰ DAVID HUME, *Of the Standard of Taste*, 1757., https://www.econlib.org/library/LFBooks/Hume/hmMPL.html?chapter_num=28#book-reader (pregledano 15. prosinca 2022.).
- ¹¹ Francuski modni magazin *Le Journal de la mode et du Gout*, 1760.
- ¹² JAKOB HEINRICH MEISTER, FRIEDRICH MELCHIOR GRIMM, DENIS DIDEROT, *Correspondance littéraire, philosophique et critique, adressée à un souverain d'Allemagne, depuis 1770 jusqu'en 1782. Tome 3 / , par le baron de Grimm et par Diderot*, Pariz, 1812., <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k63386966.r=Correspondence%20litteraire%2C%20philosophique%20et%20critique?rk=42918;4> (pregledano 15. prosinca 2022.).
- ¹³ PETER MCNEIL, SANDA MILLER, *Fashion Writing...*, 5.
- ¹⁴ CHARLES BAUDELAIRE, „Peintre de la vie moderne“, *Le Figaro*, 1863.; CHARLES BAUDELAIRE, „The Painter of Modern Life“, *Vestoj – The Platform for Critical Thinking on Fashion*, 1863., <http://vestoj.com/in-praise-of-cosmetics/> (pregledano 15. prosinca 2022.).
- ¹⁵ PETER MCNEIL, SANDA MILLER, *Fashion Writing...*, 5.
- ¹⁶ PETER MCNEIL, SANDA MILLER, *Fashion Writing...*, 123–124.
- ¹⁷ Osobito je bio aktualan pristup publikacije *The language of fashion* teoretičara Rolanda Barthesa 1967. godine, u kojem Barthes uspoređuje „pisani tekst“ sa „slikovnim tekstom“ kao popularnijim formatom modnih magazina i modnih izvještavanja. Prema tom obrascu, modna novinarka Diana Vreeland piše za američki modni magazin *Harpers Bazaar* od 1936. godine intenzivno surađujući s fotografima Martinom Munkacsijem i Louise Dahl-Wolfe te grafičkim dizajnerom Alexeyem Brodovitchem. Suradnja se nastavlja i tijekom njezina uredništva u američkome modnom magazinu *Vogue* od 1963. do 1971. godine.
- ¹⁸ Zašto ne isperete plavu kosu svog djeteta šampanjcem kako bi zadržala zlatni odsjaj, kao što to čine u Francuskoj?, Zašto ne naručite Schiaparellijev celofanski remen sa svojim imenom i brojem telefona?, PETER MCNEIL, SANDA MILLER, *Fashion Writing...*, 104.
- ¹⁹ PETER MCNEIL, SANDA MILLER, *Fashion Writing...*, 6.
- ²⁰ NEPOZNATI AUTOR, „Moda koja ne diktira nego predlaže. Moda jesen – zima 69 – 70“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 19 (1969.), 21–44.
- ²¹ VERA HORVAT PINTARIĆ, „Moda stil i navike“, *Telegram*, 71 (1961.), 8.
- ²² VERA HORVAT PINTARIĆ, *Antimoda*, Zagreb, 1971.
- ²³ ŽUŽI JELINEK, *Tajna dobro odjevene žene: pravila privlačnosti i dobro ukusa*, Zagreb, 1961.
- ²⁴ Od hrvatskih poduzeća svojom proizvodnjom i prezentacijom posebno su se isticali *Varteks – Varaždin*, *VIS – Varaždin*, *Kamensko – Zagreb*, *DTR – Zagreb*, *Vesna – Zagreb*, *Nada Dimić – Zagreb*, *Naprijed – Zagreb*, *Zora – Zagreb*, *Zis, Nik – Zagreb*, *Ponos – Zagreb*, *Kotka – Krapina*, *Rio – Rijeka*, *Desa – Osijek*, *Osječka tkaonica svile – Osijek*, *Pionirka – Imotski*, *Velebit – Karlovac*, *Goričanka – Velika Gorica*, *Jadrana – Zagreb*, trikotaža *Galeb – Omiš*, *Međimurska trikotaža Čakovec*, trikotaža *Mara – Osijek*, *Slavonija – Osijek*, *Ukus – Virovitica*, *Astra*. P. PRVANOVA, „Domaća tvornica rublja d.d. Zagreb (1914. – 1994.)“, *Tekstil*, 43, 11 (1994.), 614–621.
- ²⁵ ANDREJ KOMAN, „Savjetovanje o odijevanju“, *Tekstil, Savezni časopis za tekstilnu proizvodnju i trgovinu, Savez inženjera i tehničara NR Hrvatska*, Zagreb, 1 – 2, 10 (1961.), 589–591.
- ²⁶ Arhitekti i teoretičari poput Vere Horvat Pintarić angažiraju se za uređenje interijera.
- ²⁷ ANDREJ KOMAN, „Moda u svet – VIII. međunarodni sajam odevanja u Beogradu“, *Tekstil, Savezni časopis za tekstilnu proizvodnju i trgovinu, Savez inženjera i tehničara NR Hrvatska*, Zagreb, 1 – 12, 15 (1967.), 1153.

- ²⁸ ANDREJ KOMAN, „Zlatne košute“ na sajmu „moda u svetu“, *Tekstil, Savezni časopis za tekstilnu proizvodnju i trgovinu, Savez inženjera i tehničara NR Hrvatska*, Zagreb, 1 – 12, 11 (1962.), 1021.
- ²⁹ Autor ženske statue „Svjetlana“, rad je kipara Ćire Mihanovića.
- ³⁰ NEPOZNATI AUTOR, „Estetika u proizvodnji tekstila i u odijevanju“, *Tekstil, Savezni časopis za tekstilnu proizvodnju i trgovinu, Savez inženjera i tehničara NR Hrvatska*, Zagreb, 1 – 12, 15 (1966.), 815.
- ³¹ ANDREJ KOMAN, „IV. Međunarodni sajam odevanja u Beogradu“, *Tekstil, Savezni časopis za tekstilnu proizvodnju i trgovinu, Savez inženjera i tehničara NR Hrvatska*, Zagreb, 1 – 12, 12 (1963.), 1006–1009.
- ³² *Svijet: moda, kozmetika, kazalište, film, roman*, ur. S. Dončević, 3 (1959.).
- ³³ *Svijet: moda, kozmetika, kazalište, film, roman*, ur. S. Dončević, 1 (1962.).
- ³⁴ *Svijet: moda, kozmetika, kazalište, film, roman*, ur. S. Dončević, 12 (1961.).
- ³⁵ *Svijet: moda, kozmetika, kazalište, film, roman*, ur. S. Dončević, 7 (1963.).
- ³⁶ MAGDA WELTRUSKY, „Visoka talijanska moda u Dubrovniku“, *Svijet: moda, kozmetika, kazalište, film, roman*, ur. S. Dončević, 11 (1963.), 7.
- ³⁷ MAGDA WELTRUSKY, „Kuta ili radna odjeća“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 19 (1964.), 8–9.
- ³⁸ MAGDA WELTRUSKY, „Meditacija na svili“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 18 (1964.), 12–13.
- ³⁹ Od 1963. do (uključujući) 1970. godine objavila je razgovore sa sljedećim pojedincima iz javnoga umjetničkog života: Jagoda Buić, Cata Dujšin-Ribar, Marija Ujević, Kostjo Angeli-Radovani, Ivan Hetrich, Anca Zubović, Marijana Radev, Miroslav Čangalović, Mirka Klarić, Biserka Cvejić, Pavica Gvozdić, Zvonko Špišić, Ljiljana Dulović, Stevo Žigan, Ružica Sokić, Vice Vukov, Radmila Karaklajić, Antun Nalis, Jovanka Bjegojević, Maruškom Šinković, Relja Bašić, Bojan Kodrić, Božena Ruk-Fočić, Anton Martij, Majda Radić, Pero Kvrđić, Soja Jovanović, Petron Slovenki, Vjekoslav Jutto, Đurđica Fočić, Višnja Korbar, vokalno-instrumentalni sastav *Grupa 220*, Vesna Butorac, Ervin Štecl, Helga Vlahović, Ivan Serdar, Đimi Stanić, Nives Kavurić-Kurtović, Melita Poljanec, Dragutin Dobričanin, Lada Kos, Žarko Dančo, Milan Grgić, Mišo Kovač, Ico Voljevic, Boris Janković, Mija Oremović, Gordana Bonetti, Breda Kalef, Milka Bedeković, Josipa Lisac, Ana Karić, Ljupka Dimitrovski, Milan Lentić, Irena Uhl, Neda Spasojević, Pavlov Vujsić, Radojka Šverko, Ruža Pospiš-Baldani, Antun Janković, Milka Stojanović, Dragutin Bahun, Nedeljko Dragić, Antun Vrdoljak, Nada Subotić, Ljiljana Budičin-Manestar, Uglješ Kojadionović, Vlado Štefančić, Daniel Marušić, Mojca Platner, Jasenko Galin, Ksenija Jovanović, Zora Korać, Duško Lokin, Krunoslav Cigoj, Drago Bernardić, Jelena Lovretić, Radmila Bakočević.
- ⁴⁰ MAGDA WELTRUSKY, „Uz proljetni međunarodni zagrebački velesajam: Iznenadjenja – ovakva i onakva“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 9 (1964.), 8–9.
- ⁴¹ MAGDA WELTRUSKY, „I tkanine i ukusi u znaku – sintetičke“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 21 (1964.), 8–9.
- ⁴² MAGDA WELTRUSKY, „Vitrina sa 235 trofeja, Ljubljanski sajam „MODA 1964“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 3 (1964.), 8–9.
- ⁴³ MAGDA WELTRUSKY, „Konfekcija i sve ostalo – IV. međunarodni sajam odijevanja ‘Moda u svetu’“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 15 (1963.), 8–11.
- ⁴⁴ MAGDA WELTRUSKY, „Nagrada koja čeka ime“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 17 (1964.).
- ⁴⁵ MAGDA WELTRUSKY, „Nagrada koje čeka ime“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 17 (1964.).
- ⁴⁶ MAGDA WELTRUSKY, „Statua „Svijeta“ Modelu Nade Dimić“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 18 (1964.), 8–9.
- ⁴⁷ IGOR DUDA, *U potrazi za blagostanjem. O povijesti dokolice i potrošačkog društva u Hrvatskoj 1950-ih i 1960-ih*, Zagreb, 2005., 70.
- ⁴⁸ *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 3 (1966.), 47.
- ⁴⁹ MAGDA WELTRUSKY, „Velesajamski tekstilni koktel“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 19 (1966.), 8–9. Modna revija obrtnika Zagreba održana je nakon pet godina stanke u Matici hrvatskih obrtnika. Tijekom četiri dana prezentacija je trajala po dva sata u danu.
- ⁵⁰ MAGDA WELTRUSKY, „Tko je kriv, pitanje je sad... Zagrebački međunarodni proljetni velesajam“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 9 (1967.), 4–5.
- ⁵¹ MAGDA WELTRUSKY, „Postoji li Jugoslavenska moda?“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 13 (1967.), 8–9; MAGDA WELTRUSKY, „Postoji li Jugoslavenska moda? – Riječ imaju potrošači“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 14 (1967.), 14–15; MAGDA WELTRUSKY, „Sve je u redu: Konfekcija je loša“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 15 (1967.), 34–35.
- ⁵² Potrebno je između 800 i 1000 komada.
- ⁵³ *Astra* (obuća), čiji je asortiman bio kvalitetniji za strano nego za domaće tržište. *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 9 (1967.), 4–5.
- ⁵⁴ MAGDA WELTRUSKY, „Riječ imaju potrošači“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 14 (1967.), 14–15.
- ⁵⁵ MAGDA WELTRUSKY, „Riječ imaju potrošači“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 14 (1967.), 14–15.
- ⁵⁶ Pozvani su bili sljedeći proizvođači: Kluz, Be-Ko, Škofja Loka, Standard Konfekcija, Nada Dimić, Vesna, Bosa Miličević, Rašica, Angora, Novitet itd. MAGDA WELTRUSKY, „Sve je u redu: Konfekcija je loša“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 15 (1967.), 34–35.
- ⁵⁷ MAGDA WELTRUSKY, „Sve je u redu: Konfekcija je loša“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 15 (1967.), 35.
- ⁵⁸ Mladi modni kreatori: Ivo Čamagajevac, Svetlana Pavlović, Slobodanka Ivančević, Vera Markaš, Adina Kostić, Drago Cvitković, Milena Kos, Dejan Ećimović, Dubravka Kuhner, Katica Ujević, Zdenka Šutija, Gordana Petrović.
- ⁵⁹ NEPOZNATI AUTOR, „Pozivamo vas na London 68!“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 17 (1967.), 2; MAGDA WELTRUSKY, „Čitaoci! Vi odlučujete tko će u Helsinku“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 24 (1968.), 6–7.
- ⁶⁰ MAGDA WELTRUSKY, „Improvizatori nemaju šanse. 143. ljubljanski modni sajam ‘Moda 68’“, *Svijet jugoslavenska ženska revija*, ur. M. Gumhalter, 3 (1968.), 4–5.
- ⁶¹ PETER MCNEIL, SANDA MILLER, *Fashion Writing...*, 3.

Founder of Fashion Criticism in Croatia – Magda Weltrusky

KATARINA NINA SIMONČIĆ

The beginnings of fashion criticism in Croatia were laid down by Magda Weltrusky (1930-2009) in the 1960s, at a time when Croatia, as one of the republics of socialist Yugoslavia, was in a special situation. It had a socialist system but was also exposed to strong Western consumer influences and habits. Weltrusky, a trained art historian, joined the Zagreb-based fashion magazine *Svijet* in 1959 and became its Fashion Editor in 1964. Her work on fashion criticism is extensive, so the present analysis, based on the positivist and deductive approach, focuses on her texts published between 1959 and 1970.

Weltrusky reported on art exhibitions for the magazine and implemented visual analysis on fashion collections. She analysed the formal characteristics of the relationship between the garment, colour, and texture, and provided a critical review of aesthetics, fabric quality, raw materials, weaving techniques, cut specificity, and presentation methods. Her findings are based on a study of Parisian trends, which she observed during her professional visits.

The fashion reporting method she used was innovative, involving comparison, criticism, and research. This approach deviated from previous short fashion reviews that relied on unsubstantiated commendations of male or female collections. In 1967, Weltrusky conducted a comprehensive study titled *Is there Yugoslav fashion?* The initial stage of the research involved gathering the opinions and attitudes of fashion designers, followed by consumers in Zagreb and Varaždin, and finally manufacturers, specifically representatives of the textile and clothing industry. The aim of the systematic analysis was to identify the fundamental issues facing Croatian fashion production and establish a communication platform with precise measures to address them. Regrettably, her reporting approach in the early 1970s for *Svijet* magazine will not be sustained.

Thus, Magda Weltrusky's contribution from 1959 to 1970 stands as a unique example of fashion journalism and criticism within the Yugoslav context.